

MASTORAKENTAMISEN TILA – SORTUVATKO MASTOT?

Teräsrakennepäivä 2013
Maunu Penttinen

Trimasto

Suomessa sortumavaara?

Laukaa

Jyväskylä

Ouluhalli, Jyväskylän messuhalli, Botniahalli, ABC Orivesi, Iisalmen urheiluhalli, Prisma Kuopio, Ratsastushalli Sipoo, Prisma Savonlinna, Keitele Spar, Ratsastushalli Veteli, jne.

Suomessa sortumavaara?

Tunnetuin mastosortuma: Ylläs 1970

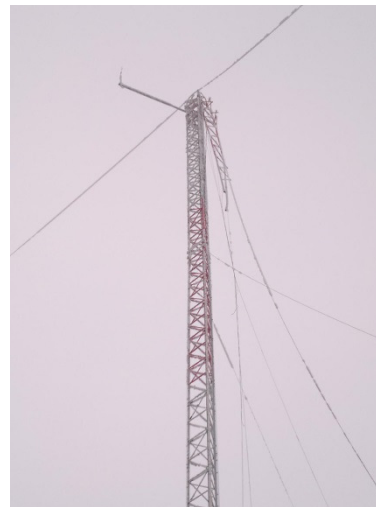
”liitosongelma”

”tuulimittausmastoja”

”mastotyypin väärä”

Mastojen merkitys Suomessa

Teleliikenne, data, Internet

Radio ja TV

Tutkatornit, ilmaliikenne ja alusliikenne

Meriväylät

Aluevalaistus

- Langattomat verkot
- Viranomaisverkko
- Voimaloiden kaukokäyttö, sähköasemat
- Puolustusvoimat
- Säähavainto, tuulimittaus jne.

Mastojen merkitys Suomessa

- Suomessa yli 15000 mastoa.
- Suurin osa kuumasinkittyä terästä, jonkin verran alumiinisia. Maalauksena useimmiten lentoestevärit.
- Mastot ovat merkittävä osa yhteiskunnan keskeistä infrastruktuuria.
- Suurin rakentamisbuumi oli 90-luvulla: joka päivä kaksi mastoa!
- Rakennetyypit:
  - Harustetut ristikkomastot 60-300m: perusverkko 90-luvulla
  - Vapaasti seisovat ristikkomastot 20-70m: ahtaisiin tontteihin
  - Putkipylväät 15-40m: huipussa usein erillinen ristikko-osa; täydentävä verkko

Teräsrakenteen (maston) turvallisuuden perusta

Koko rakentamisen ketjun tulee olla kunnossa:

SUUNNITTELU => RAKENTAMINEN => YLLÄPITO

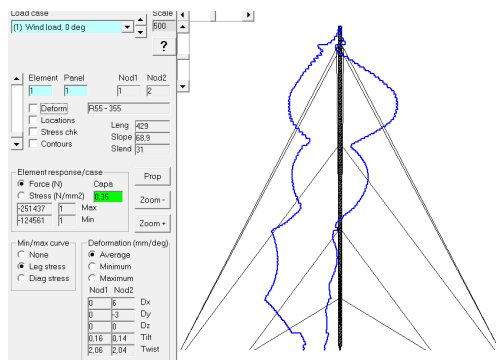
- Vaikuttaa koko ketjuun

- Konepajavalmistus
- Kuljetus
- Asennustyöt

- Huolto-ohjelma
- Muutosten hallinta
- Dokumentointi

LAIT JA ASETUKSET, VIRANOMAISET (rakennusvalvonta)

Koulutus, ammatilliset järjestöt TRY jne.

Mikä on (teräs)suunnittelijan tehtävä?

Suunnittelijan tehtävä on vain minimoida teräskilot?

Lisäksi suunnitelmien tulee olla ympäristön ja yhteiskunnan kannalta kestäviä ja turvallisia koko tuotteiden elinkaaren ajan.

Elinkaariajattelu:

- valmistusystävällisyys
- komponenttien saatavuus
- asennettavuus
- huollettavuus
- tarkastettavuus
- ympäristöystävällisyys: materiaalit, pinnoitteet, energian kulutus, ilmastoystävällisyys jne.
- monikäyttöisyys
- purettavuus
- pitkäikäisyys (tai muu käyttöaika)

Estääkö Eurokoodi mastosortumat?

- Aiemmin Masto-Ohje 80 mukainen suunnittelu
- Eurokoodiin siirrytty muutama vuosi sitten
- Mastonormi SFS-EN 1993-3-1 ja kansallinen liite NA
- Tuulialuiden/maastoluokkien tulkinta kokonaan uusiksi: merkittävä poikkeama vanhaan
- Jääkuormien laskenta kokonaan uusiksi: merkittävä poikkeama vanhaan, ISO 12494
- TRY mastojaos julkaissut alan ohjeita ja ehdotuksen uudeksi NA:ksi: lisätty tuulialueita
- Harustettujen mastojen lujuuslaskenta: vaativaa erikoisosaamista/ -ohjelmistoa, harustettujen mastojen osakuormamenetelmä monimutkainen

Mastosuunnittelun erityiskysymyksiä

- **Mastoon tulevien laitteiden (antennit) tuulikuormien määrittäminen**
- Harustetun maston haruskireyksien säätö ratkaisevaa
- CsCd-kerroin: ei välttämättä 1.0 pylväsrakenteilla
- Paljon tyyppirakenteita käytetty

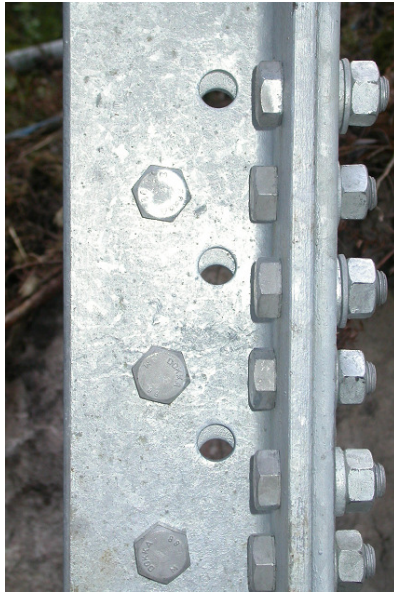
Mastojen rakentaminen: konepajavalmistus

- Aiemmin yrityskohtaiset terästöiden työselostukset (projektieritelmät)
- Jatkossa yleisten pelisääntöjen mukaisesti: SFS-EN 1090-1, SFS-EN 1090-2 => CE merkintä
- Mastojaoksessa asiaa käsitelty toteutusluokkien osalta: EXC2-EXC3
- Mastotöissä ei hitsata työmailla!
- Yleensä tiivis yhteistyö suunnittelijan ja pajan välillä
- Koekasaukset yleisiä
- Detaljit tärkeitä konepajatyön onnistumisessa: hitsit, liitokset, toleranssit

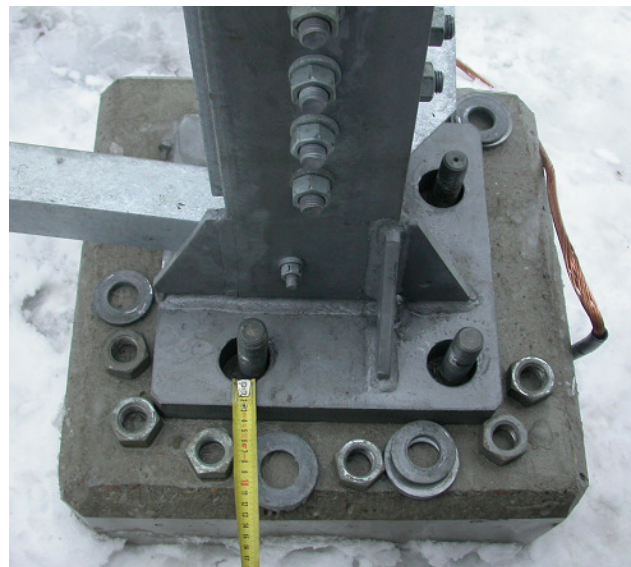

Mastojen rakentaminen: konepajavalmistus ja asennus

Mikäli osat eivät sovi toisiinsa, saatetaan työmailla tehdä omia "virityksiä". => koekasaus tärkeää ennalta ehkäisevänä toimenpiteenä.

Suunnittelijan hyväksyttävä korjaustoimenpiteet. "Iso aluslevy" ei ole aina ratkaisu.

Mastojen rakentaminen: kuljetus ja asennus

- Suunnitteluvaiheessa ratkaistaan osien kuljetus- ja asennusmahdollisuudet: yhteistyö toteutuksen kanssa välttämätön
- Mastotöissä noudatetaan Mastotöiden työturvallisuusohjetta 2013
- Detaljit tärkeitä asennustyön onnistumisessa: liitokset, toleranssit, asentamistapa, riittävät ohjeet

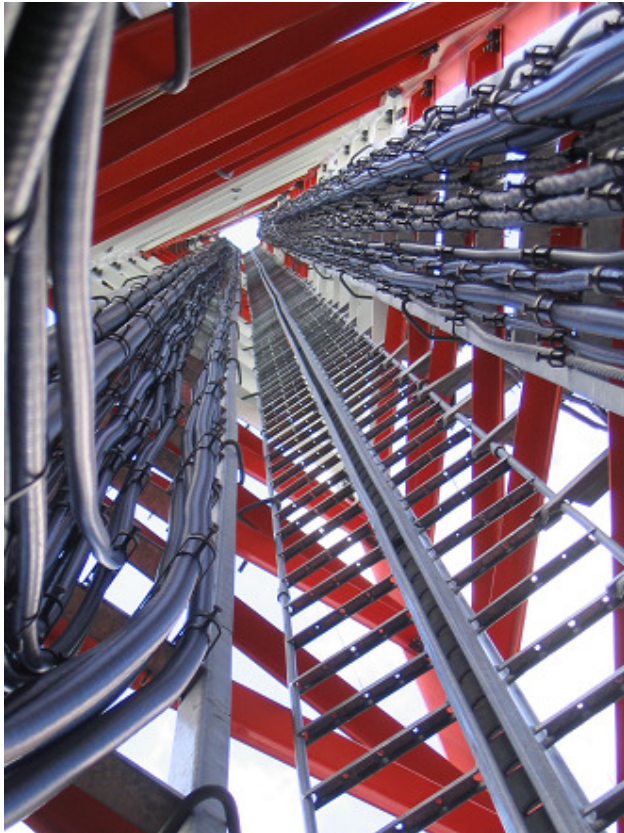

Mastojen ylläpito:

- Mastot ovat ankarien sääolosuhteiden alaisina korkeutensa takia.
- Värähtely, jatkuva kuormitusvaihtelu ym. Lisäävät rakenteiden herkkyyttä ongelmille. Hitsien väsymisilmiötä tavataan harvoin, pulttien löystyminen ja haruskiireyksien muutokset yleisempiä.
- Antennimäärien ja –tyyppien muutokset vaikuttavat merkittävästi mastojen kuormitukseen.
- Uusi tukiasemien radioyksiköiden tulo mastoihin merkittävä lisäkuormalähde
- Antennien kiinnitykset osin huolettomia; esim. yhden paarten kiinnitykset

Mastojen ylläpito: dokumentointi

- Antennikuormien seuranta on omistajan vastuulla.
- Vanhoista rakenteista ei aina löydy piirustuksia.
- Huolimatta henkilöiden vaihtuvuudesta tulisi tärkeät dokumentit säilyttää huolellisesti. Tämä pätee myös suunnittelijoihin ja rakentajiin.

Mastojen ylläpito: huolto

- Mastojen huolto- ja tarkastustoiminta yleensä säännöllistä.
- Masto-ohjeessa oli aiemmin huolto-ohjeita. Eurokoodiston myötä tieto hävimässä => AEL kursittaa mastojen huoltoon ja tarkastukseen vuosittain (1-2 kpl kursseja).
- TRY mastojaos laatimassa mastojen huolto-ohjeita.
- Huoltoprosessi:
  - Käyttöönottotarkastus
  - Takuuhuolto vuoden päästä
  - Määrävuosina tehtävät huollot; huoltoluokan mukaan väli 5v, 8v tai 10v.

Mitä mastohuolloilla tarkastetaan?

- Pystysuoruus teodoliitilla
- Harusjännitykset harusvoimamittarilla
- Pulttiliitosten kireys (otanta)
- Mastorungon kunto silmämääräisesti: hitsit, vauriot, korroosio jne.
- Harusten ja haruskiinnitysten kunto
- Antennikiinnitysten kunto
- Kiipeily- ja muiden varusteiden kunto
- Lentoestevalojen ja –maalausten kunto
- Perustusten näkyvien osien kunto

Poikkeamat dokumentoidaan.

Mitä mastohuolloilla jää piiloon?

- Teräsputkien sisäinen korroosio
- Perustusten maanlaiset osat: varsinkin teräsosat voivat olla ongelma
- **Maston kestävyden arviointi asennetuille antennikuormille**

Mitä on rakennusvalvonnan rooli mastorakentamisessa?

- Kuntakohtaisesti suuri vaihtelu menettelyissä.
- Mastojen rakennusluvissa määritellään normaaliin rakentamisen tapaan tarvittavien kokousten ja piirustusten toimituslaajuus.
- Mastojen ylläpitoon ei rakennusvalvonnalla liene mahdollisuuksia puuttua?

Mastosortuma: ”viallinen asennus”

- 60m vapaasti seisova masto katkesi kohtuullisella tuulella 15 m/s kahden vuoden käytön jälkeen.
- Syynä huonosti kiristetty (tai kiristämätön) paarten jatkospulttiliitos 30m korkeudessa.
- Mastoa ei oltu vielä huollettu.

Kiristämätön liitos

Kiristetty ja lukittu liitos

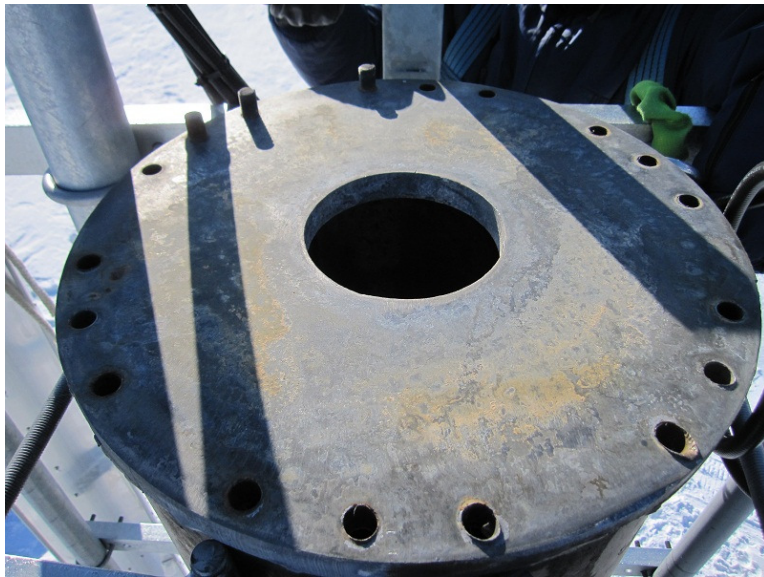

Mastosortuma: ”väärä mastotyyppi”

- 30m pylväsmasto katkesi runko-osien liitoksesta 6m korkeudelta tuulella 25 m/s
- Tyyppimasto ei ollut riittävän vahva tunturin huipulle.
- Pylväässä merkittävä jääkuorma, jota siihen ei oltu suunniteltu
- Ruuviliitokset ja ruuvit ”heikon lenkki”

Mastosortuma: tuulimittausmastot ”laatuongelma?”

- Useita alumiinisia tuulimittausmastoja sortunut, pituudet 100m ja 150m
- Hitsien toteutus epäilyttävä
- Harusten kiinnitys irtokiviin ”puhelintolppakiinnikkeillä” ja normien vastaisilla vaijerilukoilla

Sortuvatko mastot?

Mastorakentamisen ja ylläpidon **plussat**

- + Suurin osa mastorakenteista suunniteltu Masto-Ohje 80:n mukaan ilman ongelmia. Eurokoodi otettu käyttöön.
- + Huolto- ja tarkastustoiminta pääosin hyvällä tasolla.
- + CE-merkintävaatimus tuonee valmistukseen varmuutta.
- + Suunnittelu ja toteutus usein hyvässä yhteistyössä

Mastorakentamisen ja ylläpidon **miinukset**

- Tyyppirakenteita (runko- ja perustukset) käytetty joskus väärissä paikoissa.
- Antennikuormien lisääntyminen ja niiden seuranta työlästä.
- Eurokoodi ei ole kaikilta osiltaan selkeä ja yksinkertainen.
- Harusosien maanalaisten teräsosien korroosio.
- Osaaminen katoamassa, kun rakentaminen vähenee?

Lopuksi

Mastojen merkitys yhteiskunnan toiminnoille suuri.

Rakentamisen vastustus ei aina perustu tietoon mastojen ympäristövaikutuksista.

Masto eli tukiasema pienentää säteilytasoa, sillä matkapuhelimet tarvitsevat pienemmän lähetystehon. Matkapuhelimen oma säteily henkilöille paljon suurempaa kuin mastossa olevien antennien.